

30682 **1**Hier beghint het tiende boeck ende
 30683 spreect vander materien ende formen of ge-
 30684 daenten
 30685 Dat eerste capitel vander materien
 30686 **2**ALst volbracht is vanden
 30687 proprieteyten des tijts
 30688 ende der delen des tijts
 30689 so salmen nv werken ende
 30690 leren vanden binnensten
 30691 ende vanden materialiken
 30692 creaturen als vanden elementen ende van-
 30693 den genen die vanden elementen mate-
 30694 rialiken gemaect werden want die materi
 30695 ende die form ende sijn beginselen alle licha-
 30696 melics dings Item vander enicheyt der
 30697 materien ende vander beroeuinge der for-
 30698 men en is anders niet dan verderfnis alles
 30699 dings ende die materi is contrari der enich-
 30700 eyt ende is ongelijc als dair gheseyt wort
 30701 Die materie is also veel abelre ter ont-
 30702 fangnis der formen hoe vele die natuer
 30703 hoger ende subtijlre is ende hoe dat si dich-
 30704 ter ende vaster is ende aerdigher is ende hoe
 30705 dat si verder vander naturen des hemels
 30706 is hoe dat si crancker is ter ontfangnis
 30707 der formeliker indruckinge als geseyt
 30708 wort int boeke vanden vijf substancien | ende
 30709 dat eygen heeft die materie als daer ge-
 30710 seyt wort als die form te nemen ende niet ge-
 30711 nomen te werden te houden ende niet ge-
 30712 houden te werden Item tbeghin des on-
 30713 derscheydens der deylinghe ende der
 30714 verureemdinghe ende der verwande-
 30715 linghe is die materi inden winliken din-
 30716 gen als men seyt vij. methaphisice | want
 30717 datter winnende is en scheelt niet van
 30718 datter ghewonnen is dan nader materien

30719 Ende daer om daer dat winnende is of die
 30720 materi daer sijn dat winnende ende datter
 30721 ghewonnen is | inder substancien substan-
 30722 cialiken een dinc ende oec inder naturen
 30723 als inden dinghen diemen niet scheidten
 30724 en mach so is die materi die sake der on-
 30725 deylbaerheit vanden dinghen als aristotiles
 30726 seyt iij. methaphisice | dat die deylinge
 30727 der specien is per indiuidua nader natu-
 30728 ren ende niet nader formen Indiuidua set
 30729 ic voer dinghen diemen niet scheidten en
 30730 mach mer nochtans beteykent anders en-
 30731 de ic en kans tot genen sin brengen Item
 30732 die proper materi eyghent haer seluen
 30733 een proper form toe | als gheseyt wort
 30734 in thiende boeck methaphisice want na-
 30735 der substancien ende na twesen onder een-
 30736 re formen is een materi ende onder veel
 30737 formen ende veel materien Item die ma-
 30738 teri der meysters in physiken ende dye
 30739 sake der stedeliker grootheit is een ma-
 30740 teri sonder eynde | ende is een onderwer-
 30741 pinghe inder metinge der stedelicheyt
 30742 ende der grootheit waer om dattet niet
 30743 ghedeylt en mach werden dan nader me-
 30744 tinge ende nader grootheit des dings
 30745 dat hem onder gheworpen is Item dye
 30746 materi is sonder eynde of want si altoes
 30747 dueraftich is of want si enen appetijt he-
 30748 uet tot oneyndeliken formen ende dair
 30749 om | om die determineringhe hore be-
 30750 gheerlicheyt ende meyninghe of ney-
 30751 ghinghe totten formen die sonder eyn-
 30752 de sijn soe wortse sonder eynde ghehie-
 30753 ten | ende niet dat haer virtuu't yet son-
 30754 der eynde is ende niet ghemeerret als
 30755 dat si niet bedwonghen en is of geper-
 30756 set als is die godlike virtuu't | ende daerom
 30757 seyt plato dat die materi vloyt sonder eyn-
 30758 de ten si dat die form die lopinge stopt

30759 Ende daer om die lichamen die veel heb-
 30760 ben vander materien ende luttel vander for-
 30761 men wassen veel alst openbaert inden bo-
 30762 men ende daer om hebben die benen luttel
 30763 voelens | want si hebben veel der materien
 30764 ende der aerlicheyt als auicenna seyt want
 30765 inder materien scuult eenrehande doen-
 30766 de craft die welke is een volmaecte craft
 30767 ende dese craft is gemeyn twe contrarien
 30768 waer af so wanneer die craft gheleydt
 30769 wort totter daet eenre formen soe be-
 30770 gheert hi thans te wesen onder die contra-
 30771 ri form als dese craft die haer gemeyn-
 30772 liken heeft tot couden ende tot hetten wan-
 30773 neer dat si doende mitter daet is onder
 30774 dat coude so begheert si vluchs te we-
 30775 sen onder dat contrari want gheen form
 30776 der dingen die corruppeerlic sijn ende
 30777 winlic en mach genoeg vervullen dye
 30778 craft die werkende is inder materien si en
 30779 moet altoes begeren vervult te werden
 30780 ouermits eenre ander formen ende daer en
 30781 mach gheen ander form in gebracht wer-
 30782 den als si wanhoept is dan ouermits der
 30783 corrupcien der tegenwoerdiger formen
 30784 na dien dat die ingheseynde craft des
 30785 werkers die tegenwoerdige form alsoe
 30786 wect si die werkende form totter contra-
 30787 rier formen ende gheeft hoer alleyncken
 30788 volcomenre te wesen thent si wort onder
 30789 dat alre volmaectste wesen der formen
 30790 Dese ende veel andere proprieteyten heeft
 30791 die materie die welke hier alte veel wa-
 30792 re te vertellen nochtans soeket bouen int
 30793 achtende boeke vander goetheit der werelt
 30794 Dat ij. capitel vander formen
 30795 **3**VTen proprieteyten der materien die
 30796 thans vertelt sijn verlichten ende openbaren
 30797 die proprieteyten der formen die welke
 30798 als aristotiles seyt int boeke vanden vijf sub-

30799 stancien is also meer als een licht ghe-
 30800 uende eenre ygheliker formen scoenheit
 30801 wesen ende teyken als een licht dat der ma-
 30802 terien ingestort wort cranck ende doncker
 30803 al nedergaende nader begrijpelicheit
 30804 der materien Item die form is een onder-
 30805 scheyt mitten welken wat vanden watten
 30806 scheelt als die selue seyt Item der formen
 30807 sommige is essencialic dat is weselic ende
 30808 sommige is toeuallic Die weselike for-
 30809 me is dese die der materien toe coemt
 30810 ende volbrentse ende becoemt ende ouer-
 30811 draecht mede totter volmaectheyt e-
 30812 nichs dings ende als die geset is so wor-
 30813 tet dinck gheset ende als die materi ver-
 30814 derft is so en wort niet vander substancien
 30815 des dings geuonden. waer af datmen
 30816 in phisicis seyt Die form mitter materi-
 30817 en is een sake alre toeualen mer die toe-
 30818 uallike form en volbrent die dingen niet
 30819 noch en maectse niet als geseyt wort viij.
 30820 methaphisice mer een ygelike toeualli-
 30821 ke form behoeft eenre substancialiker for-
 30822 men die welke is een toeuallike sake Item
 30823 alle form is simpelre ende werckeliker ende
 30824 oec edelre dan die materi ende daer om als
 30825 aristotiles seyt int boeke vanden dyceren Die
 30826 form heuet haer als een man. want si
 30827 mach veel materien maken want die man
 30828 mach veel wiuen vruchtbaer maken. want
 30829 nader behoefden der formen die welke der
 30830 materien in te drucken is so moet die ma-
 30831 teri bereyt ende geordineert wesen. want
 30832 sal vander materien der aerden vier werden
 30833 so moet die aerde versubtijlt werden en-
 30834 de gepuert ende si moet simpelre werden
 30835 ende ist verkeert soe moetet verkeert weder om
 30836 wesen Item die form openbaert die ma-
 30837 teri | die materi en mach nimmermeer
 30838 mitten sin gesien werden dan een substan-

30839 cialike of een toeuallike form dan bijden
 30840 wech des berouens gelikerwijs dat een
 30841 donckernis gesien wort niet siende Ende
 30842 gelikerwijs dat een swiginghe gehoert
 30843 wert niet horende enich geluyt als calci-
 30844 dius seyt ouer plateareum ende ouer dat com-
 30845 ment opt eerste van methapistica | die
 30846 materie is die sake waer om dat wi qua-
 30847 liken sien die gescapen dingen want het
 30848 en is geen dinc gemeynre ende nochtans
 30849 en is gheen dinc onedelre dan die mate-
 30850 ri is want die materi en wort nymmer-
 30851 meer ghesien sonder form noch die form
 30852 en mach oec niet gesien werden ten si dat-
 30853 se vergadert is mitter daet der materien
 30854 ende daer meest is vander formen daer is
 30855 minste vander materien als gheseyt wort
 30856 iij. methaphisice ende alsoe verkeert Daer
 30857 meest vander materien is daer is minste
 30858 vander formen. ende hoe dat een dinc grouer
 30859 ende onpuerre is hoe dattet onedelre en-
 30860 de donckerre is | hoe dattet meer verre
 30861 vander edelheyt der formen is Item van-
 30862 den formen is sommige geestelic ende som-
 30863 mighe lichamelic ende die gene die licha-
 30864 melic is die is sommige hemelsche ende
 30865 sommige vanden elementen | ende die he-
 30866 melsche form is also werkende dat si ver-
 30867 vullet alle den appetijt hare materien
 30868 ende daer om om die tegenwoerdicheyt ha-
 30869 re formen die de hemelsche natuer vol-
 30870 brengende is ende alte mael volmakende
 30871 so en mach die substanci des hemels niet
 30872 verderft noch vervult werden mer si heeft
 30873 billiker die in enen ewigen wesen behou-
 30874 den bij hare formen die welcke in hare
 30875 daet volcomenste is | ende die form die van-
 30876 den elementen gecomen is en mach al-
 30877 so groten macht niet vervullen ende hare
 30878 materien noch haren appetijt niet volbren-

30879 gen ende dair om laet sijt der materialiker
 30880 machten datter onuolcomen is waer om
 30881 dat si altoes een nuwe form begeert ende
 30882 daer om sijn alsulke lichamen altoes cor-
 30883 rumpeerlic nader machten te spreken. ende
 30884 dicwijle oec der daet Want hoe dat die
 30885 form edelre ende gheesteliker is ende vander
 30886 condicien ende vander manieren der materi-
 30887 en meer gescheyden ende afgetoghen is
 30888 hoe dat si werkeliker ende crachteliker is
 30889 alst openbaert inden verstandigen der wel-
 30890 ker snbstanci⁴ niet en hangt vander materien
 30891 als geseyt wort in iij. de anima int der-
 30892 de boeck vander sielen Inden genen dye
 30893 materie hebben en is gheen verstant mer
 30894 nochtans en volge ic niet die enghelen
 30895 en hebben een materi in hare formen mer
 30896 of dat wesen der enghelen ghemaect si
 30897 vander geesteliker materien ende formen of
 30898 niet Dat salmen voer waer houden dat
 30899 die substancie van hem dat is der lichame-
 30900 liker dingen alre simpelste is ende alre
 30901 werkelicste ghelikerwijs dat die geeste-
 30902 like form werkeliker is dan die lichame-
 30903 lic als albumaser seyt want nader aen-
 30904 scouwinge der materien so is die form e-
 30905 del eens ygelics die gemengt is ende die
 30906 form des elements is noch edelre en-
 30907 de die form des hemelschen lichaems
 30908 alre edelste Item die gheestelike form
 30909 gaet alle desen formen bouen onlichaem-
 30910 lic | inder edelheyt ende inden werke ist in-
 30911 den enghelen oft ist inder sielen ende dese
 30912 gesejde dingen sijn nv genoeg vanden
 30913 proprieteyten der formen ende der materi-
 30914 en na dien dattet tot desen wercsken be-
 30915 hoert
 30916 Dat iij. capitel vanden elemente
 30917 ⁵ELEmentum dat is een element ende
 30918 constantinus seyt Dattet element is

30919 dat simpelste ende dat minste partikellen
 30920 eens gecomponeerden lichaems ende men
 30921 hietet dat alre minste als tot ons want
 30922 ten wort inden sin niet vernomeu⁶ of ghe-
 30923 uoelt want het is die minste ende die les-
 30924 te pertikel inder resolucien dat is inder
 30925 ontbindinghe des lichaems als si dye
 30926 eerst was inder composici dat is inder ma-
 30927 kinge Men seyt dattet pertikellen sim-
 30928 pla is vanden ghecomponeerden lichaem
 30929 niet wantet een simpel element is sonder
 30930 enich maecsel | mer wantet niet en heeft
 30931 enige delen die makende sijn ende die in-
 30932 der specien ende inden ghetale schelen als
 30933 sommige lichamen sijn dye ghemengt
 30934 sijn | alst openbaert inden metallē der wel-
 30935 ker delen schelen want sommige deel is
 30936 lucht sommige aerde ende also vanden an-
 30937 deren mer een ygelic deel des viers is
 30938 viere ende also vanden anderen Men seyt e-
 30939 lementum also meer als ylementum als
 30940 ysidorus seyt van yle twelc materi is alre
 30941 lichamen ende also meer alst eerste fonda-
 30942 ment ende sommige seggen voir elemen-
 30943 tum eleuamentum dat is opheffinghe of
 30944 alimentum voedtzē | daer om dat alle
 30945 lichamen geuoedt werden ende ghemeer-
 30946 ret vanden ghedaenten der elementen
 30947 Item het sijn vier elementarige qualitey-
 30948 ten dat sijn vier gedaenten der elemen-
 30949 ten vanden welken die twe werkende sijn
 30950 als hette ende coude | ende twe lidende als
 30951 droecheyt ende vuchticheyt. van desen
 30952 scrijftmen voer int vijfte boeke Item hoe
 30953 veel dat si onderlinge contrari sijn dese
 30954 vier nochtans ouermits die inloyinghe
 30955 des hemels ende der planeten werden sijs
 30956 eens in horen daden ende werden weder ter
 30957 eendrachticheyt gebracht want tfuer ende
 30958 die lucht sijn eens inder hetten al ist dat

30959 si schelen inder droecheyt ende inder vuch-
 30960 ticheyt mer die lucht ende twater ouer-
 30961 dragen inder vuchticheyt mer si discor-
 30962 deren inder coutheyt ende dat water ende dye
 30963 aerde ouerdragen inder coutheyt. mer
 30964 si schelen inder vuchticheyt ende inder droech-
 30965 eyt Item tfuer ende die aerde sijn twe ele-
 30966 menten die verre van malcanderen staen
 30967 nader geleghentheyt ouerdragen inder
 30968 droecheyt mer si schelen inder coutheyt
 30969 want die aerde is substancialiken cout int
 30970 alre beste | dat is dat si qualiker couder
 30971 mach werden dan si is ende tfuer is weseli-
 30972 ken dat is in allen sinen wesen hete int
 30973 ouerste dat is dattet qualiker heter mach
 30974 werden dant is. wt desen vier elementen
 30975 sijn die twe die edelste alst vier ende die
 30976 lucht | want si sijn puerre ende lichter van
 30977 substancien dan die ander Ende daer om van-
 30978 den center totten circumferencien hebben
 30979 si een beroeren ende si werden natuerliken
 30980 opwaert beroert ende dese twe trecken
 30981 haer edelheyt te samen als totter wer-
 30982 kinge ende totter substancien om dat si den
 30983 hemelschen lichaem also na sijn vanden
 30984 welken si haer influenci dat is haer in-
 30985 uloyinghe der beroerlicheyt ende der craf-
 30986 ten ontfangen want die hemelsche vir-
 30987 tuut inuloyt eerst opten spera des vuers
 30988 ende ouermits den vuere op den spera der
 30989 luchten ende daer om sijn dese ij. elemen-
 30990 ten hoger dan alle die andere nader ge-
 30991 legentheyt ende abelste naden lope of na-
 30992 der beroeringhe ende subtijlste nader sub-
 30993 stancien clærre ende meer doerschinende
 30994 nader vormen | ende doechdelicste naden
 30995 werke Het sijn twe nederste elementen als
 30996 twater ende aerde ende sijn natuerliken swaar-
 30997 re dan die twe ander ende hebben neder-
 30998 waert haer beroeren vanden circumferenci-

31099 en totten centrum bijder vergaderinge der
 31000 delen ende sijn dicke ende plomp bijder dich-
 31001 ticheyt ende sijn grouer dan die ander twee
 31002 ende materialiker hebbende meer vander
 31003 materien dan vander formen Ende om dat si
 31004 also doer verre sijn vanden spera des he-
 31005 mels der beroerliker crafcen⁷ soe en sijn
 31006 si den hemel niet also onderdanich als
 31007 die eerste twee ende die elementen en sijn
 31008 nimmermeer soe ledich mer si sijn ym-
 31009 mer altoes inden doen ende inden liden ste-
 31010 deliken want si en rusten nemmermeer
 31011 vander winninge ende vander beroeringhe
 31012 ende die aerde al ist dat si rust vander beroe-
 31013 ringhe | nochtans en heeft si nimmer-
 31014 meer rust of aflatinge vander daet of van-
 31015 den wercke ende gelikerwijs dat si niet le-
 31016 dich en sijn vander daet also en sijn si niet
 31017 ledich of ydel vander verscieringe want een
 31018 ygelic element heeft sijn verscieringe als
 31019 tfuer heeft die sterren die luchte heuet
 31020 ⁸tgheuoechelt | twater henet al datter
 31021 swemt | ende die aerde heeft datter gaet
 31022 als beda seyt vanden welcken sommighe
 31023 dinghen te segghen sijn mitter hulpen
 31024 ons heren
 31025 Dat iiij. capitel vant vuer
 31026 ⁹Tfuer is een ruym lichaem | ende is
 31027 heet ende droghe int leste als constantinus seyt
 31028 ende natuerliken begheert dat vier te sit-
 31029 ten op die lucht | ende mit geweld wortet
 31030 inder luchten ende inder aerden gehouden
 31031 ende alleynsken laetet dye morwe lucht
 31032 van hem als ysidorus seyt Dyonisius roert die
 31033 proprieteyten des viers inder engheli-
 31034 ker yerarchien als inden xij.sten capitel ende seit
 31035 Dat dat vier is een sinlic of gheuoelic li-
 31036 chaem dat veel hoger ende subtijlre is dan
 31037 alle die ander lichamelike dinghen ende is
 31038 der gheesteliker naturen naest | ende daer

31039 bi bewijstet sijn werck ongeliker dan al-
 31040 le die ander. Tfuer is in allen dinghen ende
 31041 bi allen dinghen ist gecomen hem seluen te ge-
 31042 uen ende en wort van hem allen niet af ghe-
 31043 daen noch verdreuen nochtans ist verborgen
 31044 onbekent onmetelic onsienlic ende also
 31045 meer onlichamelic ende machtich | ende be-
 31046 roerlic tot sijnre propere werckinge ge-
 31047 uende hem seluen alle gaderen die hem ge-
 31048 naken | alle dinc beroerende hem seluen
 31049 vernuwende ende is een harde alre naturen
 31050 ende verlichtende ende claeer onderkennende on-
 31051 derscheydende ende wederspringende neder-
 31052 waert voedende ende opwaert voedende
 31053 scarpelic wanderende etcetera Dese ende veel
 31054 andere woerden beschrijft sinte dyonijs
 31055 Item noch sijn dair ander leerrers die dat
 31056 vuer bescriuen wattet is na sijnre substan-
 31057 cien virtuten ende na sijnre werckinge waer
 31058 af dat wi hier setten willen op dese stat
 31059 totter rechter verclaringe der voerscreuen
 31060 woerden die woerde des commentatoers
 31061 Tfuer heeft die hoechste stat van alle den
 31062 elementen. Ende dat is daer om wantet
 31063 lichter is inder naturen ende daer om seyt-
 31064 men dattet alre hoechste is want het en
 31065 heeft ghene wichte ende het soect dat ho-
 31066 ghe ende is bouen allen dinghen ende wat
 31067 lichamelic is sonder hem dat is natuerlic
 31068 onder hem ende het heeft die puerste ende die
 31069 subtijlste materi van alle den elementen
 31070 ende wordet gehieten also meer onlichame-
 31071 lic want om der subtilicheyt sijnre substan-
 31072 cien en wortet mitten sin niet ghesien sonder
 31073 openbaer substancie ende daer om seyt hi oec
 31074 dattet veel gesien wort wantet der ghees-
 31075 teliker naturen naest is wantet viere wort
 31076 also meer als tmiddelste ghesien onder
 31077 die sienlike ende onsienlike dinghen ende in al-
 31078 so veel alst die nedersten roert so ist on-

31079 lichamelic mer in alsoe veel alst den o-
 31080 uersten genaect soe ist lichamelic Item
 31081 tfuer heeft een werkeliker natuer dan
 31082 enich vanden anderen elementen ende is
 31083 inden werken starkerre ende daer om wor-
 31084 tet onsenlic geseyt want sijn virtuu Ende
 31085 sijn werckinghe wasset sonder eynde ist
 31086 dat die materi sonder eynde is want al-
 31087 so langhe als die materi substanci heeft
 31088 so en ghebreket tfuer niet mer het was-
 31089 set altoes Item tfuer heeft die heyme-
 31090 licste ende verborghenste materi ende daer om
 31091 hietet verborghen | want sinlic en macht in
 31092 sijnre materien niet gesien werden Men
 31093 seyt dattet onsenlic ende onbekent is want
 31094 die materi en mach mitten sin niet begre-
 31095 pen werden sonder substanci ende wattet
 31096 oec is in sinen wesen of in sijnre substan-
 31097 cien dat wort nauwe bekent inden ver-
 31098 stande Item het heeft een edelre virtuu
 31099 ende natuer dan die ander ende daer om hie-
 31100 tet edel ende machtich bouen hem allen want
 31101 inden viere is tbehinsel der beroerli-
 31102 ker virtuten want het beroert hem seluen
 31103 ende die ander ende en wort van nyemant be-
 31104 roert dat beneden hem is Item het heeft
 31105 claerre natuer dan alle die nederste want
 31106 men seyt dattet verluchtende is want mit
 31107 sijnre claerhey alle dinghen verlicht want
 31108 die blinckende radien des vuers schinen
 31109 buten wt mer si werden omdeckt. want
 31110 dye radien werden anderweruen ver-
 31111 borghen totten heymeliken scoot hare
 31112 substancien als si weder ghebracht sijn
 31113 tot horen sinnen Item tfuer heeft dye
 31114 scarpste ende die doerschietenste virtuu
 31115 vander subtilicheyt sijnre substancien waer
 31116 om dattet hiet scarpelic gaende want dat
 31117 beroeren sijnre properre virtnten¹⁰ gaet
 31118 in ende schiet doer alle dinghen sonder weder-

31119 stoet Item tfuer openbaert sijn selues
 31120 doecht ende der ander want hem seluen o-
 31121 penbarende openbaertet die ander die
 31122 hem tegen geworpen sijn ende daer om hietet
 31123 openbaerliken claer onderscheyden ende onder-
 31124 deylende het heeft macht die nederste
 31125 totten ouersten te trecken want die ma-
 31126 teri daert in werct al dunnende scheyt-
 31127 sese ende trectse opwaert ouermits die
 31128 craft sijnre hetten waer omme datmen
 31129 seyt dattet nederwaert voedende is ende
 31130 opwaert treckende Item tfuer heeft een
 31131 vernuwende doecht ende cracht want al-
 31132 le dinghen werden oudt ende gebreken of ver-
 31133 gaen die mitter vuerigher craften niet
 31134 behouden en werden alst openbaert inden
 31135 ouden inden welken die natuerlike hetten
 31136 gebreket Item het heeft een verwandelen-
 31137 de craft want alle die materi in welker
 31138 al doende verwint ende verkeert ende verwan-
 31139 delt in sijnre ghedaenten ende daer om ist
 31140 begripende ende verwandelende want als
 31141 tfuer die materi begripende is in wel-
 31142 ker materien het werket so en latet die
 31143 materi niet after mer al verterende verkeert-
 31144 se in sijnre gelikenis ende begripende en
 31145 wortet niet begrepen | want alst dat verteert
 31146 is daer tfuer in werket so springhet ende
 31147 keert weder in hem seluen ende daer om hie-
 31148 tet springhende Item tfuer deylt sijn vir-
 31149 tuut ende sijn natuer ende gheeftse enen yge-
 31150 liken sonder verminringhe want gheliker-
 31151 wijs alst wt ghestort wort soe en wortet
 31152 niet ghemeerret ende wanneert ontfangen
 31153 wort so en wortet niet geminret Item
 31154 tfuer heeft virtuu een dinc te suueren
 31155 want het suuert ende reynicht die metal-
 31156 len die vanden scueben ende vanden roest
 31157 verteert werden ende het kan oec die smaken
 31158 ende die humoren verwandelen ende veranderen

31159 want het coect ende verduwert¹¹ die oueruloe-
 31160 dighe raeuwe humoren inden lichaem
 31161 ende verteertse ende maectse gesont Alle dese
 31162 gelikenis heeft hi voer eens geseyt ende
 31163 dat vuer is drierhande of die speci des
 31164 vuers is vanden filosofhen drierhan-
 31165 de bescreuen of genoemt ende is licht vlam-
 31166 me ende cole ende hi seyt aldus Ignis est lux
 31167 flamma ignis et carbo Dat is dattet tfer
 31168 is een licht ende een vlam des viers ende
 31169 een cole ende tfuer is een licht in sinen spe-
 31170 ra ende is een vlamme inder materien der
 31171 luchten ende is een cole inder aerdiger sub-
 31172 stancien Dese ende veel ander proprieteyten
 31173 heuet tviere vanden welken bouen soeket
 31174 int ander boeke inden tractaet vander se-
 31175 raphins oerde ende int vierde boeke inden
 31176 tractaet vanden qualiteyten der elementen
 31177 als vander hetten ende vander coude etcetera
 31178 soectse daer want die dinghen die thans
 31179 geseyt sijn die sijn hier genoech
 31180 Dat v. capitel vander vlammen
 31181 ¹²FLamma is een vierige materi dye
 31182 ontsteken is in eenre luchtiger substan-
 31183 cien want die lucht om die subtilicheyt
 31184 hare substancien ende om dat die lucht son-
 31185 der middel den spera des viers also na
 31186 bi is so wort si lichteliken vierich | ende
 31187 wort verwandelt in een vuerighe natner¹³
 31188 ende hoe dat die luchtighe substanci puerre
 31189 is also veel is die vlamme clerre ende
 31190 sal der naturen des lichts geliker schinen
 31191 Item die vlam wort natuerlic opwaert
 31192 beroert ende in allen siden des ontstekens
 31193 dings dat recht op als een linie ten scer-
 31194 pen waert | want in hare scarpicheyt om
 31195 die toelope der radien in enen scarpen
 31196 hoeke inprent si sterkeliker die werckin-
 31197 ge haerre hetten ende daer om want inden
 31198 ouersten hoeke des viers hetten is so on-

31199 steect si te lichteliker die natuer die ha-
 31200 re tegen gheset is ende ontfaet die hetten
 31201 nader materien daer si in werct. want is
 31202 die materi droeue ende rokich soe geeft si
 31203 een doncker ende een droeue licht ende alsoe
 31204 verkeert ende is die materi ghetempert ende
 31205 puer so geeft si luchtende radien wt ende
 31206 verlicht die duysternissen ende melt die ver-
 31207 hoeden dinghen ende thoent den wande-
 31208 laers die hinderinge ende die ghebreken
 31209 inden wegen om sijnre lichticheyt ende om
 31210 die beroerlicheyt der luchtiger materi-
 31211 en daer die vlamme in werct ende is in ste-
 31212 digher beroeringhe ende en rust nymmer-
 31213 meer altemael ende een cleyn stotinge van
 31214 wijnde onsteect ende verwect die vlamme
 31215 mer is die materi alte groot so scoert si
 31216 die vlam ende leschtse ende drijft dye lucht
 31217 dat si stederwijs cromme wesen moet | en-
 31218 de daer om wort si beroert ter manieren
 31219 van enen cirkel als marus seyt | waer af
 31220 dat vulcanus van iunio inder aerden ghe-
 31221 worpen was Ende nader visieringe der po-
 31222 eten was hi manck ende vanden ghewelt
 31223 sijns beroerens al hortende te gader so
 31224 sloech hi mede dye delen der materien
 31225 daer hi in wracht ende van dier stedeliker
 31226 te samen cloppinghe maect hi een ghe-
 31227 luyt ende pijnt hem te krijgen ende te soeken die
 31228 ouerste stede ende die materi en laet hi niet
 31229 af na hem te halen vanden laechsten totten
 31230 hoechsten den welken hi aen cleeft ouer-
 31231 mits incorporeringe
 31232 Dat vi. capitel vanden roke
 31233 ¹⁴FVmus dat is roke ende is een wasem
 31234 die gescheyden is mit craft der hetten vten
 31235 subtijlsten ende vuchten delen der materien
 31236 want hi heeft die swaer delen gemengt
 31237 mitten lichten vanden welken hi na hem trec-
 31238 ket donckerheyte ende stanck ende maect die

31239 lucht swart ende verkeertse in eenre roki-
 31240 ger naturen ende brengt een bitterheyt
 31241 vter grofheyt sijnre materien van wes
 31242 scarpicheyt die ogen tranen ende gequetst
 31243 werden ende doerschiet die herssen ende be-
 31244 swaert den geest der sielen | ende daer om
 31245 quetst hi den geest der naturen mede | waer
 31246 af dat geseyt wort int boeke der dyceren. dat
 31247 die roke der kaerssen doet wel een me-
 31248 rye die iongen draghet haer ionc verwer-
 31249 pen als die kaers wt gedaen wort ende
 31250 haer dye roke vander kaerssen inder nazen
 31251 coemt ende die roke is oeck viant der byen
 31252 ende quetst die hauiken ende ander vogelen die
 31253 te rouen plegen Item die roke sterft hae-
 31254 stelic na dien dat hi opgaet als die glo-
 31255 se seyt aldaer ghelijc een gardekijn des
 31256 rokes etcetera Hi climt haestelic inder luchten
 31257 ende haest laet hi af | ende hi openbaert eer
 31258 eer dat viere doet ende hi wort vanden wint
 31259 beroert ende ouer al gestroyt ende die mate-
 31260 rie wort te samen geuoirt die roke schijnt
 31261 oec of hi wint maecte ende waren die wint
 31262 stuert daer loept hi als gregorius seyt Hi
 31263 maect die husen swart ende besmetse en-
 31264 de wint veel roedts ouer al in den husen
 31265 ende in den scoerstenen ende hi soect alle die
 31266 hoecken om ende later voetstappen ende
 31267 teykenen van hem Mer die wel rukende ro-
 31268 ke is den ruken alte ghenoechlijc ende is
 31269 vrient der herssen | want hi conforsteertse
 31270 ende dat herte mede ende hi stopt den reume
 31271 vanden hoofde | ende hi droecht ende dwingt
 31272 ende hi opent oeck die sweetgaten die be-
 31273 stopt sijn ende hi is doerschietende totten
 31274 binnensten leden die zenen te starken ende
 31275 die roke verdrijft oec die serpentes ende die
 31276 venijnde dyceren want si haten alle roke en-
 31277 de sonderlinge den roke die wel ruken-
 31278 de is als gregorius seyt etcetera Item die ro-

31279 ke die vander spisen ende vanden dranc schey-
 31280 det ende op climmende is mit cracht der het-
 31281 ten totter herssen¹⁵ bestopt die geuoelike
 31282 zenen ende wint slaep ende bint die butenste
 31283 sinnen ende daer om roept hi die natuer-
 31284 like hetten weder totten binnensten leden ende
 31285 helpt hem ende startse Item ist sake dat een
 31286 melancolioes roke of een alte scarpen
 31287 roke die venijnt is ende ghescheyden vander
 31288 spisen of vanden dranc of van deerliker me-
 31289 decinen totter herssen coemt soe beswaert
 31290 hi die sielike virtuuut ende maect vrese ende
 31291 anxt inden mensch als inden melancolio-
 31292 sen maect hi frenesi ende verweect verwoet-
 31293 heyt als in freneticis ende inden droncken
 31294 luden ende hi wint oeck verghetelicheyt
 31295 als inden lytargicis dat is inden ghenen
 31296 die enen aposteme after int hoeft heb-
 31297 ben daer die memori leyt ende die roke be-
 31298 roeft oec den mensch van sinen sin ende van
 31299 sijnre reden als inden genen die vallen van
 31300 sinte cornelis ende deser ghelijc Item dese
 31301 passien ende veel andere brengt die roke den
 31302 lichaem in ende die roken die vander aerden
 31303 ende vander zee op ghetogen sijn ouermits
 31304 cracht der hetten smetten die lucht ende
 31305 makense dick ende si maken neuelen en-
 31306 de wolken ende si gheuen den winden ende den
 31307 tempeesten der luchten voetsel ende natuer
 31308 ende maken die radien der sonnen doncker in-
 31309 der luchten ende onderuattense Ende hier me-
 31310 de ist genoeg vanden roke
 31311 Dat vij. capitel vander colen
 31312 ¹⁶Carbo dat is een cole ende is een vie-
 31313 re dat werckelic geincorporeert ende
 31314 verenicht is mitter aerdiger materien
 31315 wantet viere ouermits versameninge ist
 31316 toe geuoecht den groefsten delen der aer-
 31317 diger materien ende wert nederwaert ghe-
 31318 houden bi eenrehande craften der naturen

31319 want gelikerwijs dattet vuer opwaert
 31320 beroert wert in eenre vlammen also wor-
 31321 tet nederwaert geneycht inder colen al ber-
 31322 stende ende al springende vanden voncken
 31323 mit swaricheyt der materien Item die
 31324 cole als si ghemaect wort so wert si ver-
 31325 keert in rootheyden. mer als si gelescht
 31326 wert so brengt si een swarticheyt in ende
 31327 daer om verliest si haer eerste ghedaente ende
 31328 scoenheyt des viers want hoe dat die co-
 31329 le schoenre schijnt als si barnt hoe dat si
 31330 leliker is ende swarter als si ghelescht
 31331 wert Item inder colen wort die substanciali-
 31332 ke vuchticheyt mit allen verteert ende daer
 31333 om wort si lichteliken gebroken so wan-
 31334 neer die humoer die een sake was der aen-
 31335 cleuinghe der delen mitter craften des
 31336 viers mit allen verteert wort ende wtgeto-
 31337 gen ende daer om als die cole gelescht is
 31338 so breect dat een deel lichteliken vanden
 31339 anderen want men vinter niet vuchtichs
 31340 daer die delen mede te samen hangen mo-
 31341 gen als gregorius seyt wanneer dat die aer-
 31342 dige delen alleen bliuen om der droechten
 31343 wil so wert die cole lichteliken weder ont-
 31344 fengt ende also lichteliken als si ontfengt
 31345 wort soe wortse noch lichteliker weder
 31346 gelescht also dat in hem niet vanden viere ge-
 31347 uonden wort ende ouermits sijnre swar-
 31348 ticheyt so smettet alle dinc dattet raect
 31349 Item een ontfenghende cole heeft een
 31350 scarp viere ende is seer werkende ende doer-
 31351 schietende want si coect een yser mit ha-
 31352 re scarpicheyt ende morwet die delen des
 31353 yfers al scheydende ende weder morwen-
 31354 de altoes inden heten colen ende si quetst
 31355 oec thoeft mit hare scarpicheyt ende ist dat
 31356 si onder die asschen gherekent ende verbor-
 31357 ghen wordt soe houdt si tfuer in ende als
 31358 si ondeckt wort ende datter die lucht op

31359 coemt so wort si in veel voncken verkeert
 31360 ende bi haer seluen gaet lichteliken wt als
 31361 gregorius seyt Item die cole ist dat si ont-
 31362 fengt is so barntse ende quetst desgeens
 31363 voeten die daer op treedt Ende als si ghe-
 31364 lescht is tredmender dan mit bloten voeten op
 31365 si doet den mensch wee ende maect een bar-
 31366 stinghe
 31367 Dat viij. capitel van een sprancsken vuers
 31368 **17** SCintilla dat is een cleyn deelken
 31369 des viers dye gescheyden is van-
 31370 der vieriger materien ende vanden gewelt
 31371 der hetten diese scheydende ende ontbijn-
 31372 dende is ende men hietet in duytsche een
 31373 vonck want die beroeringhe der voncken is
 31374 haestelic ende ouermits der vieriger craft
 31375 wort si haestelic gescheyden ende opwaert
 31376 beroert | mer ouermits die swaricheyt
 31377 des aerdigen deels soe wort die vonck
 31378 ten lesten gedaelt totten center Item haer
 31379 beroeren is seer claer ende luchtende ter
 31380 manieren van eenre sterren ende ouermits
 31381 der stroyinghe hare viericheyt so open-
 31382 baertse groen inden luchten want si is vol
 31383 radien Item haer beroeren is werckelic
 31384 ende doechdelic oft vuer waer want van een-
 31385 re cleynre voncken die in asschen of in wer-
 31386 ke of in vlas viele daer soude haestelick
 31387 een grote vlam wt comen ende vander verke-
 31388 ringhe der luchten souden si vluchs vergaen
 31389 ende als si ghelescht waer so en soudmen
 31390 niet dan voncken vinden ende die souden weder
 31391 ontfengt werden mit getemperden winde
 31392 ende mit groten winde wort si ghelescht ende
 31393 si doerschiet die lucht die ondoerschie-
 31394 telic is ende nochtans doerschietende ver-
 31395 wandelt si die lucht seer luttel ende hoe dat-
 31396 tet vier starker is hoe dat dye voncken
 31397 meer stueen sullen Scintilla properlic dat
 31398 is een cleyn coelken zeer cleyn | mer fa-

31399 uilla die hier na coemt dat is die leuen-
 31400 de assche die vanden cleynen coelkens bli-
 31401 uet ende sijn eenrehande leuende asschen
 31402 Dat ix. capitel van eender voncken
 31403 **18**Fauilla is gheseyt van fouendo dat
 31404 is van voncken daer om dat fauilla
 31405 tfuer voedt ende decket ende is cleyn leuen-
 31406 de asschen die ghebleuen sijn vander les-
 31407 schinge der vonckiger materien als ysidorus
 31408 seyt. Item fauilla is een teder ende licht
 31409 assche wit ende licht mit viericheyden int
 31410 ouerste glimmende hangende aen dye
 31411 ontfencte cole ende plompt haer schijnsel
 31412 ende dunt haer hetten ende minretse ende die
 31413 glimmende assche wort mit enen cley-
 31414 nen winde verscheyfelt ende als si verschey-
 31415 felt is so kan si cume weder vergadert wer-
 31416 den of nymmermeer als gregorius seyt Si
 31417 wort licht ontsteken mer om tghebreck
 31418 des voetsels soe wort si haestelic ghe-
 31419 lescht Die vuerige assche gaet opwaert
 31420 mit enen grepe vanden winde ende als si
 31421 gelescht is so gaet si bi haer seluen neder
 31422 mit hare eygenre gewicht als gregorius
 31423 seyt mit hare eygenre beroeringe gaet
 31424 **19**si nederwaert ende mit eenre vreemder
 31425 beroeringe gaet si opwaert
 31426 Dat x. capitel vander asschen
 31427 **20**Cinis dat is assche ende is geseyt
 31428 van cadendo dat is van vallen want
 31429 als si gheresolueert of ontbonden is so
 31430 wort si gewonnen vander substancien der aer-
 31431 diger materien ouermits cracht der het-
 31432 ten als ysidorus seyt Item die assche is saeft
 31433 van eenre versmader verwen ende is van bit-
 31434 teren ende dempigen smake ende heeft veel
 31435 subtijlre ende dunre delen ende si stnuft **21** mit
 31436 cleynen winde en wech Item die assche
 31437 is oec suuerende want si is goet cleder me-
 31438 de te wasschen ende si corrodeert dat is si

31439 vret ende is drogende als constantinus seyt.
 31440 Item ist dat die asschen heet sijn so be-
 31441 schermt si die colen die daer onder ghe-
 31442 dect sijn Ende is die assche cout so verderft
 31443 sijt ende lesschet Item die asch wort onderwi-
 31444 len van dier vuyltre formen ende van dier donc-
 31445 kerheyte verwandelt in een glazen ende in
 31446 claer gedaent ende dat ouermits cracht van
 31447 vier want vander materien der asschen
 31448 pleechtmen wel glas te maken als grego-
 31449 rius seyt Item dit is tghebreck der asschen
 31450 ende der onuolcomenheyt al waert alsoe
 31451 dat si alle daghe ghenet worde so blijft
 31452 si nochtans onuruchtbaer | want si en laet
 31453 die aerde niet dragen die si raect mer ist
 31454 dat si selue onuruchtbaer is so maect si
 31455 die aerde noch onuruchtbaerre ende vuyl-
 31456 re in allen dinghen

Glosses

- 1 In druk alleen de representant (punt).
- 2 A Initiaal: lombarde, 6 regels hoog (08-13), met representant (11), met penwerk.
- 3 V Lombarde, 2 regels hoog (36-37), met representant.
- 4 snstanci Lees: substanci.
- 5 E Lombarde, 2 regels hoog (39-40), zonder representant.
- 6 vernomeu Lees: vernomen.
- 7 crafcen Lees: craften.
- 8 datter In druk gevolgd door een afbrekingsteken ter uitvulling.
- 9 T Lombarde, 2 regels hoog (27-28), met representant.
- 10 virtnten Lees: virtuten.
- 11 verduwert Lees: verduwet.
- 12 F Lombarde, 2 regels hoog (22-23), met representant.
- 13 natner Lees: natuer.
- 14 F Lombarde, 2 regels hoog (34-35), met representant.
- 15 herslen Lees: herssen.
- 16 C Lombarde, 2 regels hoog (34-35), zonder representant.
- 17 S Lombarde, 2 regels hoog (10-11), met representant.
- 18 F Lombarde, 2 regels hoog (05-06), met representant.
- 19 vreemder In druk gevolgd door een afbrekingsteken ter uitvulling.
- 20 C Lombarde, 2 regels hoog (29-30), met representant.
- 21 stnuft Lees: stuuft.